

זאב לנדאו

מנכ"ל רשות ניקוז ירקון, ומנכ"ל
פורום מנכ"לי רשויות הניקוז

תחזוקת נחלים נועדה לאפשר זרימה רציפה של מים באפיק ללא שינוי בתצורת האפיק. הירקון, 1992 | צילום: דורי. באדיבות ארכיון הצילומים של קק"ל

תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדין המלא

רשויות הניקוז דורשות סמכויות נוספות

גיליון סתיו 2010 / כרך 1 (3) 3 באוקטובר, 2010

רשויות הניקוז, הפועלות מתוקף חוק הניקוז (1957), פעלו ברוב שנות קיומן בעיקר להסדרת הניקוז מהשטחים החקלאיים והעירוניים אל עורקי הניקוז, הם הנחלים, ששימשו ערוצים לסילוק הנגר העילי. שינוי במבנה הארגוני, שנעשה ב-1996 בעקבות דו"ח מבקרת המדינה, חילק את המדינה ל-11 רשויות ניקוז (שקמה-בשור, ים המלח, ערבה, כרמל, שרון, ירקון, שורק-לכיש, כינרת, קישון, גליל מערבי וירדן דרומי) שבולן נקבע על פי תפיסה אגנית המתייחסת לאגן ניקוז טבעי ושלם. בימים אלו מסתיים מהלך שבו מוסמך רובן המכריע של רשויות הניקוז כרשויות נחל מכוח חוק נחלים ומעיינות.

רשויות הניקוז משקיעות מרץ רב ברקימת קשרים עם הקהילה, מתוך הכרה בחשיבותם ליצירת שיתוף פעולה מוצלח ובר-קיימא לניהול ולתחזוקת אגן הנחל. פעילות חינוכית מביאה להעלאת מודעות ומי שיוצאים נשכרים מכך הם הנחל וסביבתו. מוכרים מקרים רבים שבהם שבילי אופניים שנסללו לאורך נחלים (לדוגמה לאורך נחל איילון בסמוך לשכונות הדרומיות של תל-אביב, או בנחל שילה בסמוך לצומת סגולה) הביאו להפסקה כמעט מוחלטת של שפיכת פסולת לאורך הנחל. אף שלכאורה הגברת הנגישות לנחל מקלה את הגישה למשאיות, בפועל היא הופכת אותו מחצר אחורית לחצר קדמית ולגאות התושבים.

רשויות הניקוז מבינות כיום כי ניהול נחלים מחייב פעולה בתחומים רבים, שניהול נגר עילי הוא רק אחד מהם. רשויות הניקוז רואות בנחל ציר אורכי המחבר בין האזורים המיושבים לשטחים הפתוחים הסמוכים להם. שינוי התפיסה אצל רשויות הניקוז מתבטא בשינוי שיטות תחזוקת הנחלים. בשנים האחרונות, בתיאום עם הגופים האחרים בשטח (כמו רשות הטבע והגנים), נקבעו כללים מקצועיים המנחים את רשויות הניקוז בעת תכנון תכנית התחזוקה השנתית לנחלים. לדוגמה, אם בעבר ריססו בצורה נרחבת כדי להדביר צמחייה בגדות הנחלים והפעילו כלים הנדסיים שפגעו בנחל, הרי כיום ממשק עבודות התחזוקה שונה. עבודות ריסוס הצמחייה צומצמו רק לקטעים שאין דרך אחרת לטפל בהם והפעלת כלים מכניים מבוצעת תוך התחשבות ב"צורכי הנחל".

פורום מנכ"ל רשויות הניקוז רואה ברפורמה המוצעת שבמסגרתה תוקם רשות ניקוז וניהול נגר ארצית ובשינויי החקיקה המתוכננים לשם כך מהלך חשוב, שלצידו סכנות חמורות. לדעתנו, אכן יש לרכז את הטיפול בנושא הנחלים בידי גורם אחד, ולהביא לקצו את פיזור הסמכויות בין משרדי הממשלה השונים. דוגמה אחת לסירוס הקיים במצב הנוכחי היא הליך אישור תקציבי רשויות הניקוז, המעוכבים חודשים ארוכים בגלל אי-הסכמות בין שלושת משרדי הממשלה (אוצר, חקלאות ופנים) המופקדים על אישורם. עם זאת, אבן הנגף העיקרית של החוק המוצע היא הניסיון של משרד האוצר לנצל את הרפורמה לפגיעה במבנה האגני הקיים שהוכיח את יעילותו, ולהפוך אותו ממודל של רשויות אגניות הנטועות בתוך הציבור ושיצרות חיבור נכון בין הממשלה לציבור, למודל של רשות מרכזית שיש לה סניפים ברחבי הארץ.

הארגון מחדש שבוצע לפני כ-13 שנים הצליח לדעת כל אנשי המקצוע בתחום, בכך שיצר מסה קריטית של פעילות על-ידי הקמת 11 רשויות ניקוז על בסיס אגני, המכסות את כל שטחה של המדינה. מבין הישגי הרשויות ניתן למנות: יוזמה ופיתוח של תשתיות הניקוז, שיפור משמעותי בתחזוקת תשתית הניקוז, מעורבות בשיקום ובשמירה על הנחלים, הכנת תכניות ניקוז בכל הרמות, הגדלת המודעות והמעורבות של הציבור ומימון מפעלי ניקוז על-ידי מינוף פרויקטים. בדומה לניסיונות קודמים, מנסה משרד האוצר להיתלות ברפורמה הנרקמת כדי לצמצם את מספר הרשויות מ-11 ל-8 (ועוד היד נטויה) מסיבות של יעילות כלכלית לכאורה. מהלך כזה יפגע ביכולת הרשויות לנהל את הנחלים, וכפי שלצערי כבר הוכח – קיצורי דרך בהשקעה בניקוז ובשימור קרקע ומים עולים ביוקר בהתחשב בנזקי שיטפונות – סחף קרקע, הצפת רכוש, השבתת תשתיות ועסקים ומעל לכל – אובדן נפש.

"עקב אכילס" של המבנה הנוכחי הוא בכך, שרשויות הניקוז אחראיות להסדרת הניקוז בתחומן, אולם אין להן די סמכויות ואמצעים לבצע את תפקידן ביעילות. בכך צריכה להתרכז הרפורמה. כדי לשפר את יכולת ניהול נחלי ישראל, מן הראוי היה לתת לרשויות הניקוז מעמד וכלים שיאפשרו להן למלא את תפקידן ביעילות. לשם כך, יש לבצע שלושה דברים. הראשון, לפעול למתן סמכויות נוספות לרשויות הניקוז, שידעו להשתמש במנגנונים התפעוליים הקיימים ובקשרים החזקים שלהם לרשויות המקומיות ולציבור לטובת ניהול יעיל ונכון יותר. ניהול סחף הוא רק דוגמה אחת לתחום שיש להכפיפו לרשויות הניקוז – באמצעות סמכויות ותקציבים נוספים ניתן לעשות שינוי בניהול הסחף שיביא לתועלת רבה. הדבר השני שיש לבצע הוא לקדם חקיקת חוק אגן שיאפשר ניהול אגני משולב, וזאת לאור העובדה כי במרחב האגן קיימים חוקים רבים שיש להם מטרות חופפות, בנושאי מים, ניקוז, שימור הקרקע, הדברת מפגעים, אוויר, הגנה על בעלי חיים וצמחייה, טיפול בביוב ועוד. הדבר השלישי הוא הסדרת נושא התקצוב של הרשויות.